

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI DIÁKOTTHON NEVELÉSI TERVE (Művelődésiügyi Minisztérium, Budapest, 1981. Szerkesztette: Dr. Majzik Lászlóné, dr. Szentistványi Gyula)

Az 1978-ban bevezetésre került általános iskolai nevelés és oktatási terv kiegészítése, illetve továbbfolytatása céljából készült el a fenti címmel megjelent dokumentum. Nem kell hangsúlyozni azt, hogy az általános iskolai diákotthonokban végzett nevelés milyen speciális feladatok elé állítja az ott dolgozó tanárokat, s ezért természetesen szükség van az ott folyó nevelés munkájának elméleti kidolgozására. Jelentőségét az emeli ki, hogy első alkalommal nyert megfogalmazást az általános iskolai diákotthonok nevelőmunkájának tervezése. Ennek megfelelően e dokumentum elkészítői e területen úttörőmunkát végeztek, bár természetesen támaszkodni tudtak a diákotthoni nevelőmunka értékes tapasztalataira és az azokat elemző elméleti munkákra. E dokumentum kétségtelenül nagy értéke éppen az, hogy kidolgozni, hasznosítani tudták mind a gyakorlat, mind pedig az elmélet eddigi eredményeit. A szerkesztők 17 közreműködőnek nevét sorolják fel igazolásul annak, hogy széleskörűen támaszkodtak a diákotthonokban tevékenykedő tanárok tapasztalataira és az ezekből levont pedagógiai tanulságokra. A művelődési miniszter utasítása 1981. szeptember 1-től lépteti hatályba a nevelési tervet, s így az 1981/82. tanévben először került alkalmazásra. Néhány tanévnek kell eltelnie ahhoz, hogy a nevelési terv gyakorlati bevalásának tapasztalatait összegezzék le, azonban vitathatatlan, hogy jelentős és jól használható anyagot nyertek a diákotthonokban munkát végző pedagógusok.

A nevelési terv szerkezetének ismertetése előtt feltétlenül szólni kell a bevezető részről, amely „Az általános iskolai diákotthon nevelési tervének jellege, szerepe a nevelés folyamatában” címet viseli. Ezt azért tartom elsődlegesen fontosnak, mivel e bevezető részben fogalmazódik meg a nevelési terv készítőinek pedagógiai alapállása, meggyőződése az általános iskolai diákotthonok funkciójáról, jelenlegi fejlettségi szintjéről. A nevelési terv készítői aláhúzzák, hogy a diákotthon nevelési terve az általános iskolai nevelés és oktatás tervéhez viszonyítva csatlakozó jellegű. Az előbbi dokumentumtól abban tér el, hogy több részletét konkretizálja, megtölti sajátos, a diákotthoni nevelésben megvalósítandó tartalommal. Ennek a jellegnek első helyen történő megemlítése, főleg pedig e sajátos tartalom kidolgozása a diákotthoni nevelési terv legalapvetőbb igénye. Ugyanakkor a dokumentum készítői kiemelik azt is, hogy a diákotthoni nevelési terv kiegészítő jellegű, mivel a diákotthon kiegészíti, helyettesíti és szükség szerint pótolja a családi nevelést. Ebben az értelemben tehát az otthoni jelleg hangsúlyozódik ki, s a nevelési terv ennek nevelési folyamatát, feladatrendszerét, követelményeit tervezi meg. A nevelési terv készítői utalnak e dokumentum harmadik jellegére is: a hagyományőrző és egyben perspektivikus jellegére. E jelleg megfogalmazásával a nevelési terv kidolgozó nagy realizmusról tesznek tanúságot. Rámutatnak ugyanis arra, hogy hazai diákotthonaink jelenleg hármas kötődéssel végzik munkájukat: a) építenek eddig kialakult hagyományaikra; b) lépést tartanak társadalmunk, közoktatásügyünk fejlődésével és ezzel összefüggésben a neveléssel szemben támasztott követelményekkel; c) érzékenyek a perspektivikus társadalmi-pedagógiai igények iránt. Nagyon helyesen utalnak azonban arra, hogy az egyes diákotthonok eltérő módon, különböző fejlettségi szinten felelnek meg ezeknek a kötődéseknek. A nevelési terv funkciója ebben a vonatkozásban az, hogy elősegítse a diákotthonok nevelőmunkájának egységesítését s főleg pedig a nevelőiskola teljességét.

A diákotthon nevelési tervének szerkezeti felépítése a következő: I. Megjelöli a diákotthon célját és feladatait. II. Tartalmazza a tendenciáit. E fejezetben belül szól a közösségi nevelésről, az otthoni jelleg erősítéséről, a demokratizmus fejlesztéséről, a tanulók sokoldalú tevékenységének megszervezéséről, önállóságuk kibontakoztatásáról, a nevelés differenciálásának, individualizálásának fejlesztéséről, a tevékenység motiválásáról és értékeléséről, s végül a diákotthon nyitottságának fokozásáról. Már e fejezetek címei is mutatják azt, hogy a diákotthoni nevelésnek milyen sajátos, érdekes és egyben szép feladataira hívják fel a terv készítői a figyelmet. A III. fejezetben a nevelési terv a nevelés fő feladatainak rendszerét tartalmazza (értelmi, világnézeti, politéknikai, közösségi-erkölcsi-politikai, esztétikai és egészséges életre nevelés). Mindegyik fejezetben belül hármas tagolást találunk: a nevelési feladatokat, a nevelési követelményeket, valamint a tanulói tevékenység tartalmát és ajánlott formáit. A befejező IV. fejezet a diákotthoni nevelés tervezésének, vezetésének néhány főbb szempontját tárgyalja, így: a nevelőmunka tervezését, a nevelési tényezők együttműködésének megszervezését, irányítását s a nevelőmunka ellenőrzését és értékelését.

E rövid tartalmi ismertetés is mutatja, hogy

fontos nevelési dokumentummal gazdagodott elméleti és gyakorlati pedagógiai szakirodal-munk. Annak ellenére, hogy ilyen fontos do-kumentum, a szerzőknek mégis sikerült na-gyon tömören összegezni a diákotthonban vég-zendő nevelőmunkát. Tömörsege, lényegkiem-e-lése nagyobb mértékben segíti a benne való tájékozódást és felhasználást, mint a korábbi általános iskolai nevelési program, amelynek több pozitív tartalmát hasznosítja a mostani nevelési terv.

A nevelési folyamat egysége és teljessége ér-dekében hasznos lenne, ha a diákotthon nevelési tervét nemcsak a diákotthonokban dolgozó pe-dagógusok ismernék meg, hanem azok is, akik ilyen nevelési feladatokat nem látnak el.

ÚTMUTATÓ AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI ÉS A KÖZÉPFOKÚ ISKOLÁKHOZ TARTOZÓ DIÁKOTTHONOK, KOLLÉGIUMOK GYERMEKFELÜGYELŐINEK, NEVELŐINEK TOVÁBBKÉPZÉSÉHEZ

(OPI-kiadás, 1981. Szerkesztő: Dr. Szentistvá-nyí Gyula. Szerzők: Dr. Bodó László, Seregi Judit, dr. Szentistványí Gyula, dr. Tomai Éva)

Érdekes és hűzágpótló útmutatót jelentetett meg az OPI. A diákotthonokban, kollégiumok-ban dolgozó pedagógusok továbbképzéséhez ad segítséget s egyben e szerteágazó kérdésben egységesítésre törekvő útmutatást. Magam ré-széről ez utóbbit tartanám fontosabbnak, mi-vel a továbbképzés tartalmát külön-külön ed-dig is megoldották az egyes megyék tovább-képzési kabinetjei. E tartalmak azonban rend-kívül nagy eltéréseket mutattak egyrészt a té-mák sokfélesége, másrészt e témák feldolgo-zásának tartalma tekintetében. Remélhető, hogy az OPI kiadványa ezt a nagyfokú heterogeni-tást, ha nem is szünteti meg azonnal, de fel-tétlenül hozzájárul bizonyos mértékű egysé-gesüléshez. Különösen érvényes ez a megállapí-tás, ha a nevelőmunka sajátos területét, a diákotthoni, kollégiumi nevelést végző pedagó-gusokat vesszük figyelembe. Az útmutató szer-kesztője a bevezetőben több lényeges elvi meg-állapítást tesz. Így többek között aláhúzza, hogy „a diákotthonokban folyó helyi tovább-képzést eddig még nem dolgoztuk ki, így a továbbképzés egész rendszerébe sem illesztet-tük”. Örömmel kell üdvözölni azt a törekvé-sét is, amelyet az útmutató feladataként jelöl meg: „Ne spontán ötletek és az előadók ér-deklődése szabja meg a továbbképzés tartal-mát és formáját, hanem az objektív társadal-mi közoktatáspolitikai, munkahelyi igények.” Az útmutató ehhez kíván segítséget adni azzal, hogy „kizárjuk azt a sok-sok véletlenszerűsé-get, ötletserűséget, ismétlődést, ami jelenleg a továbbképzést jellemzi”. Helyesen állapítja

meg, hogy jelenleg az egyes megyékben na-gyon eltérő módon szervezik meg a tovább-képzést. Még inkább indokoltá teszi az út-mutató elkészítését az, hogy a pedagógushiány miatt nem mindig lehet válogatni a diákott-honban nevelőmunkát végző tanárok között. Figyelemre méltó az az állásfoglalása is, ame-lyet a bevezetőben megfogalmaz: „Minden pe-dagógus számára kötelező érvényű a tovább-képzés, ha nem is jogi, de erkölcsi értelemben. Hogy a továbbképzés milyen formájában vesz részt, azt részben szabadon választhatja meg, másrészt, szakmai vezetői, továbbá szak-képzettsége, munkaköre, érdeklődése és a meg-levő lehetőségek határozzák meg.”

A bevezetőben kifejtett elméleti fejtegetések alapján érthető az, hogy az útmutató szerkesz-tője jelentősnek tartja a különböző továbbkép-zési formák rendszerezését és felsorolását. Há-rom továbbképzési formát sorol fel. Az első, a helyi továbbképzésen belül említi meg a ne-velőtestületi megbeszéléseket, a nevelési érte-kezleteket, valamint az irányított önképzés és a szervezett oktatásban való részvételt. A má-sodik, a Pedagógus Továbbképzési Kabinet szervezésében megvalósítandó formák között a kezdő nevelők továbbképzését, a területi mun-kaközösségek tevékenységét, a komplex szem-ináriumot, a tapasztalatcsere-látogatásokat és az alkotó munkaközösségeket. A harmadik cso-portba sorolja a szerkesztő a központi to-vábbképzést.

Az útmutató e továbbképzési formák szer-inti csoportosításban adja meg az egyes java-solt témákat s a nagyon gazdag irodalmat. Érdemes az ajánlott tematikából néhányat ki-emelni. Kiemelt témaként szerepel a diákott-honi nevelés pszichológiája. E kérdéskört nagyon differenciáltan kívánják tárgyalni, mivel külön-külön jelölik meg annak személyiséglélektani, fej-lődéslélektani, pedagógiai pszichológiai, szocio-lógiai, vezetéseméleti, valamint a nevelési fo-lyamat irányítása, eredményvizsgálata szempont-jából. A komplex szemináriumok keretében ideológiai, pszichológiai, szociológiai, szociál-pszichológiai, a nevelés folyamata és a tanuló megismerése körében kívánja a továbbképzést tartalommal megöltetni. A nevelőtestületi viták anyagaként az iskolával való együttműködést, a tanulási tevékenységet, az erkölcsi-politikai nevelést és a diákotthoni nevelés egyes fel-adatait jelöli meg az útmutató. A nevelési értekezletek témájaként szerepel többek kö-zött az általános iskolai nevelés és oktatás ter-vének alkalmazása a diákotthon kereteiben, a világnézeti nevelés a diákotthonokban, a ké-pesség és tehetség értelmezése és gondozása a diákotthonokban, az egyén és közösség dialek-tikus kölcsönhatásának érvényesítése a diákott-honokban, a fegyelemre nevelés kérdései, a cselekvések szervezése és irányítása a diákott-honban. A nevelői munkaközösségekben feldol-go-zandó témáknál olvashatunk a tanulók fá-

radásáról és túlterheléséről, a diákonthoni élet demokratizmusáról, a hátrányos helyzetű tanulókról, a nevelési folyamat eredményvizsgálatáról című témákról. Az igazgatói munkaközösségek témáiként szerepel pl. a vezetés pszichológiai kérdései, a nevelési folyamat irányítása és a nevelők tevékenységének koordinálása. Az alkotó munkaközösségeknek ajánlott témáknál olvashatunk az iskola és környezete, az iskola és a diákonthonok együttműködése, a nevelési eredményvizsgálat módszerei, a munkaoktatás pszichológiája problémaköréről. Az útmutató befejező részében találjuk a fejlődéslélektan keretében a csecsemőkortól a felnőtté válás folyamatáig terjedő tematikai ajánlást, és főleg részletező feldolgozási vázlattervezetet, a hozzájuk kapcsolódó bő irodalmat.

Külön ki kell emelnünk az útmutató szerkesztőjének azt az igényét, hogy a továbbképzésben nagyobb szerepet kell biztosítani az eredményes gyakorlat tapasztalatainak elemzésének. Ha ez az igény érvényesül az útmutatóban megjelölt gazdag irodalom feldolgozásával, akkor az útmutató nagyban hozzá fog járulni a továbbképzés színvonalának emeléséhez s főleg pedig a továbbképzés jelentőségének felismeréséhez.

Dr. Bereczki Sándor

Kürti Jarmila:

KREATIVITÁS-FEJLESZTÉS KISISKOLÁS KORBAN

A könyv írója olyan feladatra vállalkozott, amely a ma iskolatársadalmának egyik legsürgősebb követelményét, a képzés és a nevelés korszerűsítését szolgálja. Amióta megjelent *Erika Landau: A kreativitás pszichológiája* című könyve, mind jobban foglalkoztatják pedagógusainkat a kreativitás pedagógiájának és didaktikájának a kérdései. *Kürti Jarmila* könyve megerősít bennünket abban a feltevésben – amelyet a pszichológusok mind határozottabban hangoztatnak, hogy – a kreativitásra való nevelés a jövő generációjának létszükséglete lesz! Az iskola ennek a pedagógiának a jegyében nevel olyan ifjúságot, akik képesek a fejlődő társadalom tudományos, technikai, kulturális, politikai és minden egyéb változásaira érzékenyen és alkotó aktivitással reagálni. *Kürti Jarmila*

könyve éppen az erre való törekvéseket segíti elő úgy, hogy példákkal illusztrálva igyekszik ötleteket nyújtani a gyakorlati megvalósításhoz. A napjainkban mind közhasználatúvá váló kreativitás fogalmát éppen ezzel az igyekezettel teszi megfoghatóvá, alkalmazhatóvá a mindennapok gyakorló pedagógusainak.

Ennek érdekében a könyv tartalmi sorrendben foglalkozik a kisiskolás gyermekek gondolkodásával, a fogalmak kialakulásával, a fogalmi struktúrával. Elemzi a problémamegoldás módjait, és tisztázza a kreativitást. A szerző továbbá ír az alkotó gondolkodás fejlesztéséről, az iskolai tanulás pszichológiai törvényszerűségeiről. De gondol a teljesítmény és a tudásszint mérésének módjaira is. Kitér a játék, a tanulás és a munkatevékenységek alkotó jellegű, egymást elősegítő szerepére, azok kapcsolatának a fejlesztésére. A téma teljességét bővíti a kreativitás és a személyiségformálás kapcsolatának bemutatásával.

Legfőképpen az általános iskolai pedagógusoknak ajánlom elolvasásra, tanulmányozásra *Kürti Jarmila* könyvét azért:

- mert a nevelés és oktatás legaktuálisabb és legsürgősebb kérdésével, a kreativitásra neveléssel foglalkozik;

- a könyv bemutatja a kreativitás fejlesztésének gyakorlati megvalósítását, és ezen keresztül győzi meg az olvasót a téma fontosságáról. Gyakorlati példáival pedig bátorítja a próbálkozó pedagógusokat, úgy, hogy ötletekre is sarkallja őket;

- különösképpen azért ajánlom, mert az általános iskola alsó tagozatára vonatkoztatva mutatja be a a kreativitás fejlesztésének lehetőségeit, jelentőségét. Ezt azért tartjuk fontosnak, mert tudjuk, hogy a gyermekek képesek kisiskolás korukban a kreativitás magas szintjét elérni. A rajzi kifejezésekkel, a verbális rögtönzésekkel, a jelenségekre vonatkozóan kitalált magyarázatokkal, amelyek lényegében a kreativitás termékei, gyakran ejtik bámulatba szüleiket, pedagógusait, a felnőtteket. *Kürti Jarmila* éppen arra törekszik könyvével, hogy a kreativitásnak ezeket az előjatekait átmentse, fejlessze a felsőbb osztályok számára, egyben alapot is teremtvén a kreativitás továbbfejlődéséhez. Teszi mindezt alig 160 oldalon érdekfeszítően, jól érthetően.

Pszichológia – nevelőknek, Tankönyvkiadó, Bp. 1982.

Dr. Mibály Endre